

”הלב הוא מחבוא” –

על פסיפס האהבה בשירי שלומית כהן-אסיף

ד”ר רבקה גרון

הקדמה

תפיסת האהבה בשירי שלומית כהן-אסיף היא רומנטית במובהק – היא אוורירית, שקופה, פיוטית, יש בה הרבה כמיהה, תום ויופי, מבטיח ביישניים, לחשי סודות, פליאות הדדיות, קרבה בלתי מותנית, אך גם הרבה כאב ואכזבה הנובעים מהפער שבין הציפיות ובין התבדותן. תפיסה זו פרושה על פני כ-32 שירים, המציגים אהבה קוסמית, חובקת עולם בכלל ועולם האדם בפרט.

לגבי ש’ כהן-אסיף האהבה היא השקפת-עולם. היא מאמינה בה כמשהו שגרתי ומקודש, טבעי והופך סדרי עולם, מבטיח ומאכזב. היא אחד מתנאי הקיום הראשוניים. לגוונים השונים של האהבה ולביטוייהם הייחודיים בשירת ש’ כהן-אסיף נקדיש רשימה זו.

1. אהבה כמקסם לעת מצוא

ראיית האהבה כמגביהה, כמשפרת וכמרפאה חולי וכאב היא אחד מציריה המרכזיים של שירת ש’ כהן-אסיף. זוהי אהבה מאגית המשנה מציאויות עגומות על-פי צורכי הפרט.

כך קורה בשיר ”ילד, ילדה וקשת” (כהן-אסיף, 1990) שבו הופך העצב לשמחה במפגש אינטימי בין שניים - בין ”ילד עם שמש בלב” ו”ילדה עצובה עם גשם בעיניים”. השניים נפגשים ליד שלולית של מים וראו זה פלא, ”כשלאחשו השנים / זה לזו סוד / זרחה לה בשמים / קשת פז את!”

בשירים אחרים משמשת הנשיקה כמקסם-פלא לכל מצב מתוח. בשיר "נשיקה בכיס" (כהן-אסיף, 2000) מרגיע האני השר ילד צעיר (שיכול להיות בכל גיל שהוא) במילים הבאות:

אם תלך לאבוד
אם מישחו ירביץ
אם משהו יכעיס,
אם תהיה עצוב,
יש לך נשיקה בכיס.

במילים אחרות, זהו הנשק הסודי שאותו ניתן להפעיל על-פי שיקולך וצרכיך. נשק זה נמצא תמיד איתך.

בוואריאציה קלה על אותו נושא מפזרים בשיר "אבקת נשיקות" (כהן-אסיף, 1995) את אותה אבקה המחוללת פלאים, כאשר "לפעמים פואב, אבא איננו ואמא איננה / ואני מסתובב הנה והנה / פתאום נזכר / בשקית ... ומפזר / וְהַכָּאב נִרְעָע / וְהַכָּאב חוֹלֵף."

אין ספק, אומרת ש' כהן-אסיף בשיריה, באמצעות האהבה וביטויה הבולט ביותר – הנשיקה, ניתן לפתור כל בעיה אמוציונלית המופיעה בחיי הילד.

2. אהבה כעיסוק אובססיבי, כתשוקה בלתי פוסקת

השירים הבאים נותנים ביטוי לעיסוק האובססיבי כמעט במושג האהבה. בכל השירים עומד 'אני' צעיר ומאוהב מאוד, המכוון את כל ישותו ובכל אמצעי אפשרי, אל אהובתו.

יש והוא משחיל לה מחרוזת שקופה מטיפות של גשם בשיר "רות חולה", או נותן לה ממתקים בשיר "אלף סוכריות", יש והוא כותב לה מכתב פיוטי ונאיבי מאוד בשיר "מכתב מצויר" (כהן-אסיף, 1995):

אני שולח לך גשם
ושלולית קטנה.
קשת ומנגינה.

שמש חדשא ירק
אני יכול לשלח לך
אפלו צחוק.
אני מציר מכתב
ממקום רחוק
מציר רק לך.

גם בשיר "לצייר נשיקה" (כהן-אסיף, 1995) עוסק הדובר בענייני אהבה, הפעם במגע הפיזי הבולט ביותר שלה – מתן נשיקה לרות. הוא מנסה לתת לאקט זה ביטוי חזותי בנסותו לצייר נשיקה ומתלבט כיצד יש לעשות זאת:

אני רוצה לציר אותי
מנשק את רות,
אבל אני לא ידע
איך מצירים נשיקות.
אולי... אגרוף קטן מלא סודות?...
אולי... מצירים נשיקה בצבע שרואים בחלום?
לעומת אחותו המתרגמת את זה לריאליה פשוטה:
מצירים נשיקה בצבע אדם
(ואתה הפסק לחלם, הפסק לחלם).

התלבטות דומה ניתן למצוא גם בשיר "צורות של לב" (כהן-אסיף, 2000). השיר "הלב הוא מחבוא" (כהן-אסיף, 2000) מותיר את האהבה ואת העיסוק בה במישור האינטימי מאוד, בין האוהב לבין עצמו, עמוק בתוך ליבו:

הלב הוא מחבוא
לכל הדברים שלא יכולים להגיד בקול.
כשאני רוצה לספר על הילדה שאני אוהב
ומפחד שיצחקו לי
אני מספר בלב...

ברוח זו כתוב גם השיר "בדיקת לבי" (כהן-אסיף, 1995) המתאר את מצב המתח שבו נתון האוהב עד כי גם בדיקה שגרתית גורמת להתרגשות גדולה:

הרופא בִּדֵּק אותי שלשום

אָמַר לי לנשֵׁם.

הלב דִּפֵּק מהר

וְהרופא לא הבין

מה הלב שלי אומר.

הרופא לא נחש

מה הלב שלי שומר.

הוא הקשיב ללב

חיך, את ידיו שלב.

אולי הרופא גלה

את מי אני אוהב?

בכל השירים הללו מוצגת האהבה כמיזוג של יופי ותום.

3. אהבה כצורך חיוני לילדים בתהליך התפתחותם

כיוון אחר של עיסוק במוטיב האהבה הוא האהבה במשפחה, בין הורים לילדיהם ובין האחים לבין עצמם. הדובר הצעיר מביע את השתוקקותו לחיבוק מידי ההורים או להפגנת אהבה עקבית של אחיו. כל שינוי מפורש על ידו כהעדר אהבה ומביא לחרדה גדולה.

הוא זקוק להפגנת אהבה בכל רגע ובכל יום, וכשזה לא קורה – הוא

מביע את חרדתו.

כך בשיר "למה לא אוהבים אותי היום" (כהן-אסיף, 1985) הוא

שואל שלוש פעמים את אותה שאלה רק בשל גילויים חיצוניים של ההורים,

כגון: למה לא אוהבים אותי היום

אמא נאבא לא רוצים לרקד אתי.

אני רוקד לבד, הרקוד אינו נחמד.

למה הם לא אוהבים אותי היום?

אמא ואבא לא רוצים לשחק אתי.

אני זורק את הכדור לקיר והוא מחזיר.

למה הם לא אוהבים אותי היום?

אמא ואבא לא מקשיבים ולא שומעים דבר."

החרדה הגדולה היא, שאשאר לבד: "בסוף אדבר עם עצמי כמו נחמן הספר."

ברוח דומה כתוב גם השיר "לפעמים אוהב, לפעמים לא" (כהן-אסיף,

1991) שבו מתפרשים יחסי האם כלפיו על-פי סימנים חיצוניים:

אחי לא אוהב אותי

הוא צעק עלי...

אחי אוהב אותי. ילד הכה אותי...

אחי בא בריצה ונחף את הילד.

4. אהבה כאידיליה פסטורלית של תמימות

במכלול פניה של הרומנטיקה של כהן-אסיף בולט ביותר הפן האנושי.

התשוקה לקשר, להדדיות, גילויי אהבה בין שניים הם צבעי היסוד שלה.

בשיר "הלכתי להביא פרפר לרות" (כהן-אסיף, 2000) מתייצב לפנינו

גיבור השיר כמחזר מוצהר, הדברים נאמרים בגלוי ובפשטות משכנעת:

"הלכתי להביא פרפר לרות. רות אוהבת פרפרים (אני אוהב את רות).

מן ההתחלה נרמז לנו מה יהיה האקלים השולט. מה שלא נאמר לנו

הוא, האם אהבה זו תהיה הדדית או לא. ההמשך מראה שרות נענית

לחזווריו. היא מגיבה בצחוק, בהתייחסות רלוונטית לדבריו, באכילה

משותפת של בוטנים שהוא מגיש לה ולבסוף – בהושטת יד לעברו:

רות שמה את כף ידה

על כף ידי.

ואני החזקתי את ידה

בתוך ידי.

ככה הלכנו, רות ואני.

הדרך הייתה קצרה.

ליד הבית נתתי לה
את היד שלה בחזרה.

זהו שיר סיפורי בעל אופי רומנטי. האווירה הרומנטית מתפתחת בשל
ההדדיות המלווה את המפגש בין השניים. לכל פנייה שלו, באה היענות
שלה. זוהי נוסחת ההצלחה לפי כהן-אסיף לקשר מסוג כזה.

ברוח זו מוצגת גם האהבה בשיר "תחרות" (כהן-אסיף, 1985). יש חוויה
משותפת של משחק, אכילת ארטיק, ובשיאה "הלכנו לבית של רות" שמחים
ומרוצים, שניהם יחד, למורת רוחה של אמה של רות האומרת: "הָאֵיךְ קָל-
כֵּן קָרִיר / בְּגִלֵּל הָאָרְטִיק אֶתְּם צְרוּדִים!".

מה רב הפער בינה לבין הילדים שחוו חוויה משותפת, אומרת כהן-
אסיף, כשהיא שמה בפי הדובר הקטן את המשפט האירוני הבא: "בחי
אפשר למות", רוצה לומר, אנחנו נמצאים באיגרא רמה ואילו את, מורידה
אותנו לבירא עמיקתא.

לשיא הביטוי מגיעה כהן-אסיף בשיר "אף פעם לא לבד" (כהן-אסיף, 1990)
שבו מוצגת האהבה המלאה, הנצחית כמעט. השיר מתאר זוג זקנים
האוהבים זה את זה לאורך שנים רבות. מהי אם כן הנוסחה שלהם, שואלת
כהן-אסיף ועונה :

סבא וסבתא של אמא
תמיד יחד
אף פעם לא לבד.
סבא אוהב את סבתא
תמיד מחזיק לה יד.
תמיד סוחבים ביחד
סל אחד
הזלכים לאט לאט.
הם נחים בדרך קצת,
וסבא מלטף לסבתא

את כל היד.

מה אם כן מאפיין אהבה ארוכת שנים זו? המילה **תמיד** היא הסוד. אין כאן דברים מזדמנים, חד-פעמיים, כי אם עקביות, תמיד, תמיד יחד. הסיטואציה המתוארת היא אמנם טיפול בענייני יום-יום, אך גם אז נשמר היחס החם, האישי מאוד בין השניים, גם אז מובע רגש האהבה ביניהם. וזה הופך את הכול למשמעותי. "וסבא מלטף לסבתא את כל היד", לא רק סוחב איתה את הסל.

5. אהבה כתופעה קוסמית

בהשקפת עולמה של ש' כהן-אסיף האהבה היא תופעה טוטאלית, נטולת מצרים, תופעה החוצה גבולות ומקיפה את כל העולמות. בשיר "מכתב" (כהן-אסיף, 1979) לדוגמה, מוצגת אהבה בלתי אפשרית כזו, אהבה טרנסצנדנטאלית בין השמש לירח, המשתוקקים להיפגש:

הירח כתב לשמש מכתב:

"יקרה, בואי נפגש!"

למכתב הוסיף ציור

יפה וברור.

השמש שלחה לירח

כדור של אש

על גלוייה מצירת:

נפגש. בודאי. רק כתב

היכן

ומתי.

בעולם השיר של כהן-אסיף הכול אפשרי, הדמיון חוצה גבולות ומקיף הכול.

אהבה "אנושית" נוספת מצויה בשיר "אי-הו ואי-הא" (כהן-אסיף, 2000).
במרכזו עומדים שני סוסים, אי-הו ואי-הא, המאוהבים זה בזה עד כדי
טירוף, כך ש:

כאשר הסוסה אי-הא
מסתכלת בסוס אי-הו
המבט שלה בישני
הסוס שלה אדמוני
גבוה גבוה.

כאשר הסוס אי-הו
מסתכל בסוסה אי-הא
הוא ממשין לתמה:
"קישל יפה כמוה?"
את קולה רוצה לשמע.

כשהסוסים נגם הסוסות
רואים איך אי-הו
מסתכל באי-הא
הם מתלחשים בקנאה:
יש פה בארוה
כזאת אהבה
אהה!
אי-הו!
אי-אה!

השיר מלווה במבטי אהבה, בדברי התפעלות, בסיטואציות של יחד - כל
אלו מושאלים אמנם מעולמו של האדם, אומרת המשוררת, אך אינם
מוגבלים רק לאותו עולם.

הצורך לאהוב ולהיות נאהב קיים בכל הספרות כאחד. רק כאשר נפגשות התשוקות משני הצדדים אזי מתקיימת "כזאת אהבה / אהה! אי-הו! אי-אָה!"

ברוח זו כתוב גם השיר "טרללה וטרללל" (כהן-אסיף, 1990), המציג את אהבתם של שני עכברים המצויים בראשיתו של הקשר ביניהם – חיזורים, ישיבה על ספסל אחד בגינה, שיחה על עניין משותף וכמובן – ציפייה דרוכה להמשך:

גם מחר,
בגנה
על אותו ספסל
ישבו טרללה וטרללל.

האהבה, לפי כהן-אסיף, מסוגלת לגבור גם על ניגודים. את זאת היא משיגה על-ידי יצירת מציאות של אבסורד כמו שקורה בשיר "דב הקרח ודב האש" (כהן-אסיף, 2000). החוויה השירית נרקמת סביב אהבתם הלוהטת של שני דובים המנהלים דו-שיח לאורך שנים:

פתב ד'ב האש:
"את סוד געגועי קשה לפרש
געגועים קשה לגרש."
פתב ד'ב הקרח:
"אנחנו נפגש".

החיבוק הבלתי אפשרי בין השניים, הקרח והאש, בעת המפגש, אינו מותיר אחריו דבר. כמצופה, האש ממסה את הקרח והקרח מכבה את האש.

נכון, אומרת, כהן-אסיף בשיר, הריאליה אכן ניצחה, אך עדיין נותרו החלום והמשאלה שהם מעבר לכל מציאות. המשיכה אל השונה ואפילו אל המנוגד, היתה ועודנה לגיטימית בחיי הפרט.

6. כמיהה רומנטית ושברה

לא תמיד האהבה היא שלמה. לא תמיד היא חדדית. אמנם יש בה ציפייה, הבאת מתנות, כתיבת מכתבים, ציורים, אך יש בה גם תסכולים ואכזבות האכזבה הרומנטית נובעת מן הפער שבין הציפיות ובין התבדותן. שני שירים נותנים ביטוי לפן הכואב והמתסכל של האהבה. ב"גבעת החיפושיות" אמורה להתקיים פגישה בין גיבור השיר ובין תמר אהובתו. גבעת החיפושיות היא המקום הרומנטי שנבחר לכך, שם "רואים איך הגשם מרטיב את הקשת... / שם "אראה לתמר / מכתב שפתבתי לה אתמול..."/ / שם "אתן לה ציור של ים ירק"

ההכנות הרבות לקראת בואה של תמר מעידות על גובה הציפייה ומשלא הגיעה – על עומק האכזבה והתסכול עם שובו.

הגשם המטפטף שוב משמש כאמצעי מלכד של הסיטואציה כולה – בפתיחת השיר – כמבטא את גובה הציפייה, עד הקשת שבשמים, ובסיומו – כביטוי להתנפצות התקווה, קרוב יותר לקרקע, לאמת, למכתב ולציור שהוכנו באהבה כה רבה, והנרטבים עתה בלי כל שימוש.

כמיהה רומנטית וש' ברה בצידה מוצגת בוואריאציה מסוימת גם בשיר "כבר אחרי שש" (כהן-אסיף, 2000). גם כאן מוצגת סיטואציה של ציפייה

דרוכה – הפעם לרות – ואכזבה עמוקה, משאינה מופיעה.

חכיתי לרות ליד התחנה.

כל עובר ושב שאלתי:

"סליחה מה השעה?"

חיל אחד ענה:

"עכשו בדיוק עשרה לשש"

ורות אמרה:

"אבוא בשעה ארבע או חמש."

שאלתי שוב נשוב:

"מה השעה?"

זקן אחד ענה:

"זה בכלל לא חשוב.

אם לא תמהר,

אתה לא תאחר."

עוד שאלתי בתחנה:

"יסליחה מה השעה?"

איש אחד ענה:

"השעון שלי מקלקל.

אבל אני מנחש

כבר אחרי שש."

"סליחה, מה השעה?"

שאלתי את כל הרחוב.

איש אחד עצר לדי:

"ידידי,

לפני חמש דקות

שאלת אותי מה השעה,

תתביש!

אין לך מה לעשות?"

מה לעשות?!

ככה אני מחכה לרות.

רות אמרה:

"אבוא בשעה ארבע או חמש."

ועכשו כבר אחרי שש.

הדינמיקה של הדריכות בסיטואציה זו, המודגשת על-ידי הפעלים
"חכייתי", "שאלתי", "ענה", מעמידה את האיני המצפה במרכז.

השיר מבטא את תמיהתו של הדובר הקטן על הפרת הבטחתה של חברתו, כי תבוא – ולא באה. כל השיר נע בין שני קטבים אלו – ההבטחה והציפייה מחד גיסא והאכזבה מאידך גיסא. האכזבה נשמעת בין השורות, אם כי היא לא נאמרת ישירות.

בין הבית הראשון לאחרון נפרשות לפנינו ארבע אפיוזודות, המספרות על פניותיו של הדובר לאנשים שונים ברחוב בתהליך הארוך והמייגע של ציפייה לחברתו כי תבוא.

החזרה על "נרות אמרה: אבוא בשעה ארבע או חמש" מאירה באור חזק את אישיותה של רות, שכלל לא התכוונה להגיע בשעה מסוימת ודבריה נאמרו כלאחר יד.

השינוי שחל בסיום הנו שינוי בזמן. הפתיחה מתרחשת בעבר: "חכיתי לרות ליד התקנה. / כל עובר ושב שאלתי: / סליחה, מה השעה?" לעומת הסיום: "מה לעשות?! / ככה אני מחכה לרות" שנאמר בהווה, מרמז על הזמן הרב שעבר ועל המצב העגום שבו נמצא האינני עתה.

כמו בשיר הקודם הדובר הוא יוזם הקשר, הוא הפועל למימוש והוא גם הנפגע כאשר הוא איננו מתממש.

להדגשת הציפייה הארוכה נוקטת המשוררת אמצעי צורני הממלא תפקיד ריתמי וסמנטי כאחד – החזרה, הן על הפעלים "שאלתי", "ענה", והן על השאלה "מה השעה?" ועל דברי רות, "אבוא בשעה ארבע או חמשי". רק הביטוי "כבר אחרי שש" החוזר שלוש פעמים במהלך השיר מחזק את התחושה הקשה שהיא לא תבוא.

האמירה הבלתי מחייבת של רות, "אבוא בארבע או חמש" הנשמעת לאורך השיר, רומזת על העדר התחייבות מצידה.

לסיכום, בעולם השירי של כהן-אסיף האהבה היא גורם מרכזי מאוד בחיי האדם, טעם החיים, אחד מתנאי הקיום הראשוניים במעלה. היא רואה בה השקפת-עולם, אמצעי להתגבר על קשיים, לצמצם מרחקים, לפתור בעיות, לחלום.

ביבליוגרפיה

- כהן-אסיף, שלומית 1990. "ילד, ילדה וקשת" בתוך: **לפעמים בגשם**
לפעמים בלב. ירושלים: כתר. עמ' 11.
- כהן-אסיף, שלומית 2000. "נשיקה בכיס" בתוך: **נשיקה בכיס**. תל-אביב:
לולו. עמ' 37.
- כהן-אסיף, שלומית 1995. "אבקת נשיקות" בתוך: **גלגל הלחמניות**.
תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. עמ' 7.
- כהן-אסיף, שלומית 1995. "מכתב מצויר" בתוך: **גלגל הלחמניות**.
תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. עמ' 9.
- כהן-אסיף, שלומית 1995. "לצייר נשיקה" בתוך: **גלגל הלחמניות**.
תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. עמ' 8.
- כהן-אסיף, שלומית 2000. "צורות של לב" בתוך: **נשיקה בכיס**. תל-אביב:
לולו. עמ' 5.
- כהן-אסיף, שלומית 2000. "הלב הוא מחבוא" בתוך: **נשיקה בכיס**.
תל-אביב: לולו. עמ' 6.
- כהן-אסיף, שלומית 1995. "בדיקת לב" בתוך: **גלגל הלחמניות**. תל-אביב:
הקיבוץ המאוחד. עמ' 13.
- כהן-אסיף, שלומית 1985. "למה לא אוהבים אותי הייסו" בתוך: **גבעת**
הכפתורים. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. עמ' 17.
- כהן-אסיף, שלומית 1991. "לפעמים אוהב לפעמים לא" בתוך: **הספר הגדול**
של שלומית כהן-אסיף. תל-אביב: עם עובד. עמ' 64.
- כהן-אסיף, שלומית 2000. "הלכתי להביא פרפר לרות" בתוך: **נשיקה**
בכיס. תל-אביב: לולו. עמ' 22.
- כהן-אסיף, שלומית 1985. "תחרות" בתוך: **גבעת הכפתורים**. תל-אביב:
הקיבוץ המאוחד. עמ' 45.

- כהן-אסיף, שלומית 1990. "אף פעם לא לבד" בתוך: **לפעמים נגשם לפעמים בלב**. ירושלים: כתר. עמ' 31.
- כהן-אסיף, שלומית 1979. "מכתב" בתוך: **מחשבות שאינן רוצות לישון**. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. עמ' 26.
- כהן-אסיף, שלומית 2000. "אי-הו ואי-הא" בתוך: **נשיקה בכיס**. תל-אביב: לולו. עמ' 8.
- כהן-אסיף, שלומית 1990. "טרללה טרללה" בתוך **לפעמים נגשם לפעמים בלב**. ירושלים: כתר. עמ' 64.
- כהן-אסיף, שלומית 2000. "דב הקרח ודב האש" בתוך: **נשיקה בכיס**. תל-אביב: לולו. עמ' 10.
- כהן-אסיף, שלומית 2000. "כבר אחרי שש" בתוך: **נשיקה בכיס**. תל-אביב: לולו. עמ' 18.